

Blandningen och mängden gör att man som läsare inte hinner ta sakerna på allvar, de glider in i varandra och blandas ihop. Det blir till slut bara eko-nyheter av dem och jag känner att behandlingen av människornas berättelser inte blir riktigt värdig. Likartade upprepningar gör att det inte griper tag i en.

Frågan varför fokus riktades mot svåra saker besvaras med att man önskade opponera mot museernas, som man tyckte, artiga, väluppfostrade och bekväma inställning till sitt kulturarvsansvar. Istället för ”oreflekterade söndagsporträtt och monument över framgång och framsteg, lycka och det välanpassade”, som man menade att museernas samlingar mest representerade, ville man nu lyfta fram samhällets olycksbarn och tragikens samtidshistoria.

Som antikvarie på ett svenskt museum måste jag reagera mot denna inte helt rättvisa känga, eftersom jag menar att de kulturhistoriska museernas samlingar långtifrån är fyllda enbart av guld och silver. Visst finns här det dyrbara och vackra, men mestadels vilar spillror från försvunna tider i våra lager, rester som är ärriga och nötta av tidens tand, bortglömt allmångods och sopor från svunna släkten. Det mesta är absolut inte framgångens vittnesbörd, snarare tvärtom, spår av slit och misär, brustna drömmar och längtan efter något bättre.

Saken är snarare den att vi inte tänkt på att ställa de rätta frågorna till de insamlade föremålen. Och här har *Svåra saker*-initiativet gjort en god insats genom att locka museerna till att öppna ögonen och se det nya i det gamla som kallnat. Det är ett kreativt anslag som inspirerar till andra berättelser med större allmänmänsklig karaktär, där också det svåra med att vara människa ryms.

Det känns som att varje tid har ett behov av en viss sorts berättelser. *Svåra saker* säger därför något om oss själva här och nu. Historien blir allt mindre det stora samhällets version, i dess ställe träder den personliga tolkningen fram och vi får en bekännelsens tillvaro, där det privata berättigas tillträde och blottläggning. Det är en slags offentlighetsprincip där inget sägs vara för privat för att inte spridas till en vidare krets. Därför läggs dagböcker ut på nätet för allmän beskådan, därför har samhället kanske aldrig varit så självupptaget som nu. Men det handlar inte nödvändigtvis om inskränkt jag-fixering utan om ett behov av att skapa social samhörighet. Delade erfarenheter blir så mycket lättare att bära.

Kanske är detta också ett uttryck för en ny museiroll, där det kulturhistoriska utrymmet blir en plats för samtal

om livets glädje men också dess tragedi. Sådana platser saknas. Resultatet kan bli en symbios mellan museiföremålens unika förmåga att väcka minnen till liv och museernas samtidsdokumentära uppdrag, baserat på samtalet och lyssnandet. Museets roll kunde sålunda bli att vårda eftertänksamhet och delade erfarenheter istället för att samla och registrera.

Boken *Svåra saker* är trots sitt bistra innehåll en uppmanande läsning. Den lyfter fram föremålens betydelsefulla vittnesbörd och kulturarvets stora behov av berörande berättelser för att bli intressant för en bredare allmänhet och inte enbart något för experter. Det här är tyvärr fortfarande inte en självklarhet i en bransch som till stor del finansieras av skattemedel och därmed borde ha ett krav på sig att nå ut.

Vårt kulturarv handlar mycket mer om här och nu än om en framtid som vi inte vet något alls om. Våra efterkommande kommer säkert inte att döma oss för att vi missat detaljer i våra arkiv, de kommer ändå att välja att minnas på sitt sätt och vara mer förlåtande än vi tror. Glömska och minnen är kulturellt laddade fenomen och absolut inget givet, de är hjälpredor för stunden för att bringa ordning i vår korta tid här på jorden.

En dag är vi borta och ingenting av vare sig oss eller våra ägodelar är något annat än stoff, en lättnadens sanning för vissa, väldigt svår för andra. Det kanske är om detta *Svåra saker* verkligen handlar, om en längtan att bli ihågkommen och att inte glömmas bort.

Niklas Ingmarsson, Lund

Eva Helena Cassel-Pihl: *För en långt avlägsen framtid. En bok om Wilhelmina von Hallwyl*. Hallwyliana nr 8. Hallwylska museet, Stockholm 2006. 317 s., ill. ISBN 91-631-8909-7.

Namnet von Hallwyl är starkt förknippat med svensk kulturhistoria, och i den bok i serien Hallwyliana som Eva Helena Cassel-Pihl har skrivit möter vi personen bakom namnet, grevinnan Wilhelmina von Hallwyl. Paradoxalt nog är denna bok om grevinnan som kämpade för att hävda sin familjs äkta grevlighet framförallt en bok om borgerlighet. Cassel-Pihl beskriver galleriet med familjeporträtt i det Hallwylska palatset, som en plats där börd och kapital har ingått en skön förening. Det är egentligen temat för hela boken. Den välbärgade flickan av borgerlig släkt som gifter sig med en schweizisk greve förenar i sin familj 1800-talets kapitalackumulation

med anor tillbaka till medeltiden, en livskarriär som gynnade båda parter. Wilhelminas tre döttrar bekräftar sedan genom giftermål med adliga män familjens position som fint folk. Författaren reder ut sin huvudpersonens släktförhållanden på både fädernet och mödernet i en uppställning som liknar en adelskalender. Båda föräldrarna härstammade från de tyska provinserna på andra sidan Östersjön, räknade sig som svenskar men tillhörde hela livet den tyska församlingen i Stockholm. Sverige förlorade sina nordtyska provinser vid 1800-talets början, men familjeförbindelser över Östersjön upprätthölls och påverkade svenska förhållanden under hela seklet, en påverkan på svensk kultur och näringsliv som boken lyfter fram.

Boken är både kronologiskt och tematiskt upplagd, ett framställningssätt som fungerar bra. En strikt kronologi hade inte gett författaren samma möjlighet att sätta in episoder och skeenden i ett samhälleligt sammanhang. Vi får följa Wilhelmina under barn- och ungdomsåren, tuktad av en sträng tysk guvernant, och vidare genom livet med äktenskap, familj och olika ståndsmässiga bostäder och äventyrliga resor. Boken som inleds med hennes dop avslutas med hennes begravning. Samtidigt skildrar de olika tematiska kapitlen grevinnans olika verksamheter i Sverige och i Schweiz, hennes familjeliv, Ljusne-Woxnabolaget, det Hallwylska palatsets tillkomst och inredning, grevinnans samlande, skapandet av den Hallwylska professuren osv. Boken skildrar grevinnans liv och verksamhet, samtidigt som man får goda och intressanta insikter i så vitt skilda företeelser som schweizisk borgarkitektur och förutsättningarna för den svenska baletten i Paris, och de internationella utblickarna och jämförelserna sätter in grevinnans liv och livsverk i ett större perspektiv. Dock förlorar sig Cassel-Pihl inte för länge i något av alla de mycket intressanta stickspår som finns i boken, utan syftet med framställningen är hela tiden att beskriva grevinnan, hennes liv, sätt och kynne. Utöver att vara en biografi över en märklig person är boken intressant kulturhistorisk läsning, som har mycket att ge alla som intresserar sig för svensk och europeisk kulturhistoria.

Grevinnan och hennes make var extremt förmögna personer, och eftersom allt samlande, hos både enskilda och offentlighet, förutsätter ett ekonomiskt överskott förefaller grevinnans samlande nästan som en logisk följd av hennes rikedom. Wilhelmina von Hallwyl fick många av sina föremål som gåvor, men det mesta köpte hon själv, och Cassel-Pihl noterar att det inte går att ta miste på Wilhelminas glädje vid varje nytt förvärv. Cas-

sel-Pihl väljer att beskriva sin huvudperson som samlare, det är ju med det epitetet hon har gått till eftervärlden, men det hade också varit intressant att se en tolkning av henne som konsument. Ordet köpberoende har nyligen gjort entré i det svenska språket, kanske var det en åkomma som grevinnan led av? I boken ges ett antal internationella utblickar med jämförelser med andra personligheter som samlat och omskapat sina hem till museer, och dessa jämförelser gör det lättare att förstå makarna Hallwyls ambition att donera sitt hem och sina samlingar till museiändamål.

Cassel-Pihl har ägnat större delen av sitt yrkesliv åt det Hallwylska museet och har en enastående kännedom om det källmaterial som hon nyttjat till boken, ett källmaterial som har en stor potential även för andra författare inriktade på svensk kulturhistoria, vilket boken visar. Den är dessutom ett bidrag det svenska museiväsendets historia, bl.a. genom beskrivningen av det nätverk av museitjänstemän och andra sakkunniga på konst och antikviteter som hon byggde upp genom sitt samlande. Noterbart är också hur grevinnan själv insåg vikten av att registrera och katalogisera samlingarna, och där beskriva föremålens proveniens. Hennes kataloger förefaller ha en betydligt högre ambitionsnivå än vad många samtida – och efterkommande – professionella haft möjlighet att åstadkomma. Vidare är det förstås skapandet av den Hallwylska professuren vid Nordiska museet och omvandlingen och donationen av det egna hemmet med alla dess inventarier och samlingar som gjort avtryck i det svenska museiväsendet. Museiväsendets framväxt i Sverige sammanfaller i tid med Wilhelmina von Hallwyls egen livstid (1844–1930), och är ett modernitetens och borgerlighetens projekt. Att som Wilhelmina skapa sitt eget museum blir på något sätt också ett sätt att manifesteras sin egen borgerliga karriär.

Cassel-Pihl beskriver de av Wilhelminas egenskaper som blir tydliga genom källmaterialet, ibland spekulerar hon om hennes personlighetsdrag, men klokt nog undviker hon alltför långtgående slutsatser om grevinnans egenskaper. Inte heller har hon fastnat i en sådan beundran för sin huvudperson att hon inte ser dennas mindre smickrande drag, som blir tydliga t.ex. i relationen till Nils Lithberg under hennes ålderdom. Lithberg blev i princip fångad i ett garn av tacksamhet till sin välgörarinna, vilket hindrade delar av hans verksamhet som forskare och skribent.

Författarens språkbehandling får berättelsen – eller snarare berättelserna – att bli trovärdiga, och hon har

undvikit anakronismer i sin framställning. Lite irriterande ofta förekommer påpekanden av typen ”detta är inte känt”, ”det vet vi inte” etc. Det ligger i sakens natur när man skriver personhistoria att en mängd fakta saknas och att frågor som eftervärlden ställer måste förbli obesvarade, och det är inte nödvändigt att vid varje sådant tillfälle påpeka för läsaren vad ”vi” inte vet. Emellertid är den biografiförfattare som påstår sig ha hela sanningen inte att lita på. Däremot har den, som i likhet med Cassel-Pihl visar på svackor i källmaterialet och talar om när frågor saknar svar, gjort ett grundligt arbete.

Boken är rikt illustrerad med väl återgivna äldre foton och målningar, samt mycket fina interiörbilder från det Hallwylska hemmet efter att det konverterats till museum. Planritningar från palatset hade behövts som illustration till Cassel-Pihls initierade beskrivning av byggnaden och hur den användes, även om denna boks primära funktion inte är att vara en beskrivning av huset och dess inredning. Likaså saknar jag någon återgivning i faksimil av t.ex. brev eller grevinnans årsdagböcker – det hade bidragit till läsarens bild av bokens huvudperson.

Boken är vackert formgiven, och till dess finesser hör kapitälet, randigt i de hallwylska färgerna svart och gult. Samma lilla detalj beskrivs av Cassel-Pihl i skildringen av grevinnans påkostade museikataloger och kan ses som ett elegant sätt att visa sammansmältningen av börd och kapital i det hallwylska projektet.

Karin Gustavsson, Malmö

Ola Graff: *”Om kjæresten min vil jeg joike.” Undersøkelser over en utdødd sjøsamisk joiketradisjon.* Davvi Girji, 2004. 281 s., ill. English summary. ISBN 82-7374-522-8.

I mitten av 1970-talet fick Ola Graff av en vän en fältinspelad kassett med sång och jojk från Snefjord, i närheten av Nordkap. Det var oväntat – fram till dess hade forskare, utifrån resultatlösa insamlingsförsök, räknat med att den sjösamiska jojktraditionen i västra Finnmark försvunnit i slutet av 1800-talet. Ett tiotal år senare började Graff ett intensivt arbete i området för att dokumentera och kontextualisera vad som kunde

finnas. Det visade sig vara en jojkpraxis som upphört att vara produktiv efter andra världskriget, men genom sitt fältarbete kunde han dokumentera 18 jojkar (plus minnen om ytterligare några) och berättelser om jojkarna, jojkare och jokjade personer. Detta material utgör grunden för Graffs doktorsavhandling från 2002, vilken 2004 publicerades i redigerat skick.

Efter en kortare genomgång av historiska och nationalpolitiska ramar ägnar Graff huvuddelen av boken till grundlig presentation och analys av varje jojk. Intressant är att flera av jojkarna har karaktären av nidjojk, handlar om tillkortakommanden eller personliga särdrag, och jokjades inte i huvudpersonens närvaro, alternativt för att reta personen. Andra jojkar däremot bygger på en ömsint relation eller sägs vara tillkomna under en frieri-period. I ett kapitel diskuterar Graff på ett mer generellt plan hur jojken fungerat i lokalsamhället utifrån denna karaktär av att gestalta individer. Vidare diskuteras musik och text på mer generella plan, där Snefjordtraditionen ställs i relief till tidigare forskning om samisk musik. Inflytandet av ”norsk” musik, dvs. den allmän-europeiska bildningstraditionens på funktionsharmonik och kadenser inriktade melodik, diskuteras i termer av musikalisk bilingualism. I analysen av språklig uppbyggnad uppmärksammar Graff särskilt de fixerade texterna och hur flera av dem ansluter till runometer, använder allitteration, in- och slutrim – företeelser som tidigare inte förknippats med samisk tradition. Här går Graff vidare och argumenterar för att dessa drag kan ha haft en bredare förankring, bl.a. genom att analysera hur Sirmas uppteckning från 1674, Guldnasaš, ansluter till runometer och använder nämnda stildrag. Han öppnar också för en omvärdering av Anders Fjellners Solsonens frieri, vilket heller inte är orimligt utifrån nyare diskussioner av episk tradition inom folkloristik, inte refererade av Graff, men som kunde ha underbyggt hans resonemang.

Sammantaget är detta en intressant och tankeväckande bok som borde stimulera diskussionen om samisk musik, både för den goda kontextualisering av jojkarna i lokalsamhället som möjliggjorts genom fältarbetet, och de generella frågeställningar som Graff formulerar.

Alf Arvidsson, Umeå